



Infowar 2.0

En utvärderande analys av medborgarjournalistiska nyhets-
mediers sårbarhet för informationsoperativa aktiviteter

Gustav Béen

2010-08-16

Enheten för medie- och kommunikationsvetenskap

Lunds universitet

MKVA21:4, Vt2010

Examinator **Sara von Platen**

Handledare **Tina Askanius**

oo Sammanfattning

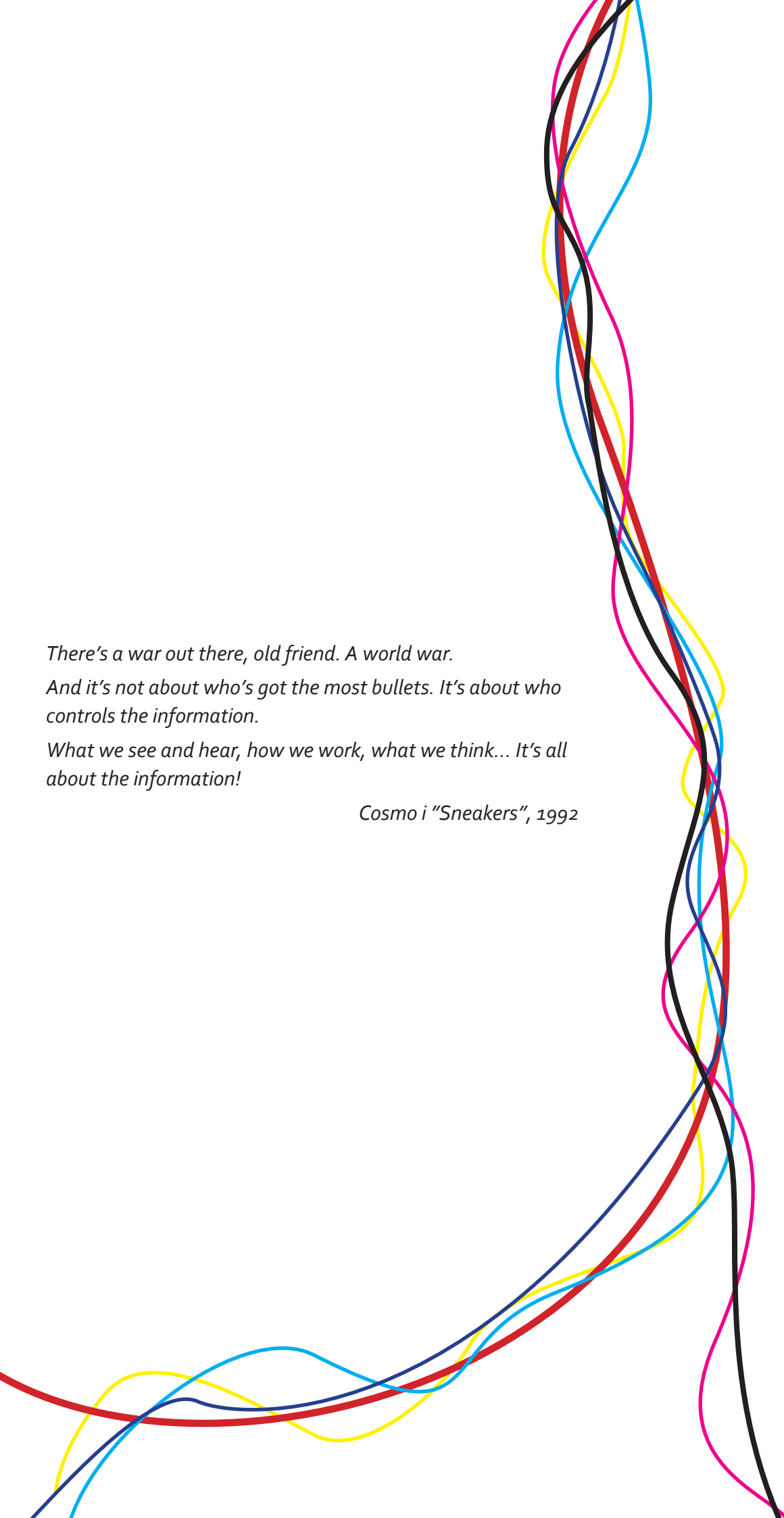
I takt med att medierna blir alltmer styrande för vår omvärdsorientering liksom för opinionsbildning och beslutsfattande på olika samhällsnivåer, skapar förändringar inom medieteknik och mediestrukturer nya förutsättningar för att påverka, manipulera eller skapa informationsinnehåll i syfte att styra opinion, känslor, beteenden och beslutsfattande. Denna studie fokuserar på användarskapade nyhetsmediers sårbarhet för de aktiviteter som överordnat benämns informationsoperationer (IO) med den övergripande frågeställningen *Vilka möjligheter ger medborgarjournalistiken individer eller grupper som på ett avsikligt innehållsmässigt sätt önskar påverka eller manipulera sin omgivning genom IO?* Ett antal faktorer identifieras som avgörande för att nå ut till mottagaren och uppnå önskad kognitiv effekt. Dessa indelas i tre huvudkategorier. *Kontextuella premisser* omfattar informationsmiljön, där ett ökat och globaliserat informationsflöde gör det lättare att kringgå mediernas gate-keeping samtidigt som det att nå fram med ett falskt budskap såvida man ger det nyhetsvärde, sticker ut. Samtidigt skapas informationsmässiga sorteringsproblem och förutsättningarna för publikens kritiska tolkning av budskap försämrats. Vid samhällskriser är sårbarheten för IO-angrepp särskilt stor. Samhällets beredskap mot informationsoperationer bedöms som låg samtidigt som medborgare i allt större utsträckning blir beroende av indirekta, medierade intryck. Bland *Mediala premisser* återfinns mediernas gate-keeping funktion som fått en förhandlad betydelse, liksom den förändrade journalist- och redaktörsrollen och mediernas konvergens, vilket bland annat har inneburit en ökad användning av andrahandskällor som riskerar leda till informationsmässig ”rundgång” och snabb spridning av informationsoperativt medieinnehåll. *Receptionspremiss*er utgörs bland annat av psykologiska faktorer för mottagarens påverkbarhet och visar hur dessa kan utnyttjas av aktörer för perceptionsstyrning. Genom en textanalys av en falsk nyhet publicerad på CNN iReport påvisas ett antal textuella förutsättningar för en framgångsrik IO, däribland textens engagemang och illusionen av gemenskap med läsaren på ”gräsrotsnivå” skapar en övertygande effekt. Slutligen diskuteras medborgarjournalistikens inbyggda demokratiserande effekter och möjligheten till att dessa kan medföra ett större kritiskt medvetande hos medieanvändare.

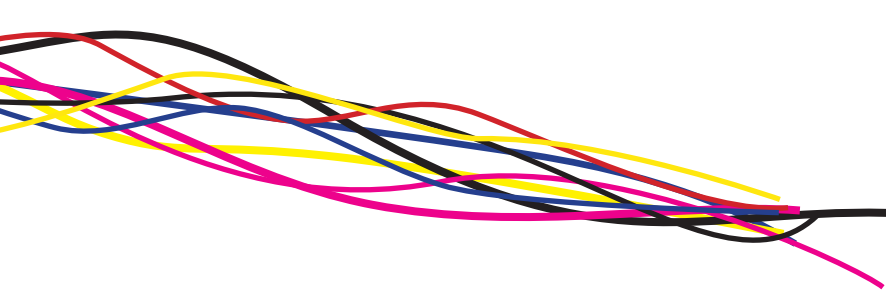
Nyckelord

Informationsoperationer, medborgarjournalistik, medieberedskap, gate-keeping, agenda-setting, användargenererat innehåll.

*There's a war out there, old friend. A world war.
And it's not about who's got the most bullets. It's about who
controls the information.
What we see and hear, how we work, what we think... It's all
about the information!*

Cosmo i "Sneakers", 1992





Innehållsförteckning

00	Sammanfattning	1
01	Inledning	4
01.1	Syfte	6
01.2	Underlag, metod och disposition	7
02	Definitioner och begreppsmässiga avgränsningar	9
03	Informationsoperativa bakhåll	11
03.1	Exempel på genomförda IO	11
03.2	IO i kommunikationsmodellen	13
03.3	Informationsmiljön	13
03.2	Motiv och beredskap	14
04	Kontextuella premisser	15
05	Mediala premisser	16
05.1	Ett nytt medielandskap	16
05.2	Interaktivitet, konvergens och "produsage"	17
05.3	Medborgarjournalistik och gate-keeping	18
06	Receptionspremissor	19
06.1	Psykologiska principer för IO	19
06.2	Textuella premisser	20
06.3	Fallstudie	21
07	Avslutande diskussion	24
08	Källförteckning	26

01 Inledning

Vi lever i vad Manuel Castells (2000) kallar *nätverkssamhället*, där kommunikationsnätverk är själva grunden för sociala strukturer och aktiviteter, ett globalt sammanlänkat samhälle i vilket olika medier utgör mer än bara kommunikationskanaler. De bildar den informationsarena som konkurrerar med den fysiska världen om vår varseblivning och verklighetsuppfattning (Försvarsmakten 2008: 15f). Därmed utgör också medierna, inte minst ur ett demokratiskt perspektiv, en nyckelroll för opinionsbildning, samhällsorientering och omvärldsbevakning och är därutöver den sannolikt starkaste psykologiska kraften i det moderna samhället (Ekdahl, Lindmark, Stütz 2004; Dahlgren 1995). Det har under de senaste årtiondena skett en ökning av antalet kanaler för spridning av kommunikation och information som saknar motstycke samtidigt som “mediesystemen i vid mening /.../ tenderar att bli alltmer “ogenomskinliga” för allt fler (Ekdahl & Wigstrand 2006: 9)”.

Parallellt med att “[s]orteringsproblemen och våra begrepp om vilka mediernas uppgiftslämnare egentligen är blir allt svårare att hantera (Stütz 2005: 13)” är vi som medborgare i det globala informationssamhället inte längre bara mediekonsumenter utan i allt högre utsträckning även delaktiga i produktionen av de nya mediernas innehåll, så kallat *användarskapat* eller *användargenererat innehåll*, *User created Content*. Denna term omfattar webblogger som WordPress, mikroblogger såsom Twitter, sociala nätverkstjänster t.ex. Facebook, multimedielageringstjänster såsom YouTube eller Flickr och, inte minst diverse “Wikis”, bland andra Wikipedia (Harutyunyan 2009). Till detta räknas också ett omdebatterat fenomen som har kommit att få stort inflytande över såväl nya som traditionella mediers nyhetsrapportering: så kallad *medborgarjourna-*

listik. Genom nyhetsbloggar eller publiceringskanaler, däribland Nyhetsverket¹, Wiki-News, CNN iReport, och Läsarnas fria tidning producerar användare utan journalistisk utbildning nyheter. Vanligtvis publiceras materialet omgående på nyhetssajten och genomgår sedvanlig faktagranskning, benämnt *gate-keeping* (se sid. 10), först om och när det blir aktuellt för publicering i basmedier². Trots det har medborgarjournalistiken visat sig ha en potentiellt sett obegränsad genomslagskraft både avseende nyhetsvärde och opinionsbildning: några kända exempel är bloggaren Magnus Ljungqvist granskning av handelsminister Maria Borelius som sedermera avgick 2006, ljudupptagningen från skolmassakern på Virginia Tech 2007 eller videoklipppet som visade mordet på studenten Neda Agha-Soltani i samband med demonstrationerna i Iran 2009 och under 2010 rapporteringarna från jordbävningen i Haiti i januari samt den israeliska bordningen av Gazakonvojen i maj.

Samtidigt öppnar de användarbaserade medierna dörren för ett nytt hot mot informationssäkerheten och nya möjligheter till den som har för avsikt att påverka, manipulera eller på annat sätt vilseleda sin omgivning via mediernas innehåll i syfte att skapa sig egna fördelar. I oktober 2008 stupföll Apples aktiekurs sedan en falsk nyhet som publicerats på CNN iReport gjort gällande att Steve Jobs förts akut till sjukhus efter en allvarlig hjärtattack. Nyheten spreds snabbt till andra användarskapade medier innan Apple kunde dementera uppgifterna. Amerikanska finansinspektionen *Securities and Exchange Commission* inledde därefter en undersökning om olaga kursmanipulation (Siegler 2008).

I takt med att medierna blir alltmer styrande för vår omvärldsorientering liksom för opinionsbildning, skapar den snabba IT-utvecklingen, förändrade mediestrukturer och i förlängningen utsuddade gränser mellan journalist och medieanvändare (Singer 2006; Allan & Thorsen, red. 2009) nya förutsättningar för att påverka, manipulera eller skapa informationsinnehåll i syfte att styra opinion, känslor, beteenden och beslutsfattande (Stütz 2005: 17).

1 Lanserades i början av 2009 med Leif Pagrotsky som en av grundarna. En föregångare var Läsarnas fria tidning som även gavs ut i pappersformat. Denna lades ned i december 2009 men ska enligt utgivaren (mediekooperativet Fria Tidningar) återintroduceras under namnet Landet Runt.

2 Termen *basmedier* är en funktionsbeteckning av de mest etablerade och använda medierna (Hadenius, Weibull och Wadbring 2008). Utöver detta tillskriver jag termen betydelsen redaktionella medier.

01.1 Syfte

Detta uppsatsarbete kommer att fokusera på användarskapade nyhetsmediers sårbarhet för de aktiviteter som överordnat benämns *informationsoperationer* (IO)¹. Jag söker identifiera hoten och resonera kring dess eventuella effekter, såsom spridning till flera nyhetsmedier, och inflytande på mottagarna. Studien avser att fördjupa och bredda den tillgängliga kunskapen om förhållandet mellan medborgarjournalistik och informationsoperationer genom att analysera och sammanföra de skilda forskningsfält som hittills endast har studerat endera av dessa teman. Ämnet är att betrakta som angeläget då olika former av användarmedverkan i nyhetsjournalistiken blir allt vanligare och mer betydelsefull i samband med populariseringen av sociala medier och mediebolagens förändrade produktionsvillkor samtidigt som informationsoperationer enligt bland andra Försvarsmakten utgör ett allvarligt hot som i framtiden bedöms bestå eller öka (Bergström 2004: 13). Styrelsen för psykologiskt försvar (SPF)² har konstaterat att “*Det moderna mediesamhället är till synes den perfekta terrängen för informationsoperativa bakhåll* (Stütz 2005: 16)”. Samtidigt är kunskapen om mediers sårbarhet för IO ännu knapp och osystematisk (*ibid.*, 10). På grund av denna undersökningens omfattning i kombination med studieområdets omfång och komplexitet får detta arbete ses som tentativt. Min förhoppning är emellertid att projektet ska bidra med en ny infallsvinkel till mediberedskapsforskningen och därigenom medvetandegöra nya potentiella risker samt att resultatet av detta projekt i förlängningen ska kunna sammanställas med kunskap från annan forskning inom området (jfr. Østbye et al. 2004: 34).

Problemformulering

Samtidigt som vi som medborgare i ett informationsmässigt komplext samhälle blir alltmer beroende av medier för att orientera oss i tillvaron (Hadenius, Weibull, Wadbring 2008: 396) anser beredskapsmyndigheter och svenska medieföretag att informationsoperationer utgör ett av de största hoten mot informationssäkerheten (SPF. *Risk och sårbarhetsanalys av mediesektorn* 2008). Min studie tar avstamp i den övergripande frågeställningen *Vilka möjligheter ger medborgarjournalistiken individer eller grupper som på ett avsiktligt innehållsmässigt sätt önskar påverka eller manipulera*

1 Se definition sid. 9.

2 Från och med 1 januari 2009 ersattes SPF tillsammans med krisberedskapsmyndigheten och Statens räddningsverk av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).

sin omgivning genom informationsoperationer? Jag söker identifiera och analysera de faktorer som i samverkan påverkar dessa möjligheter, inte bara beståndsdelarna i en framgångsrik informationsoperation utan även de kontextuella betingelser som krävs för att uppnå önskad kognitiv effekt. Jag har under studiens gång kommit att indela dessa i tre huvudgrupper:

1. **Kontextuella premisser**, inkluderar informationsmiljö, störda förhållanden.
2. **Mediala premisser**, graden eller frånvaron av gate-keepingfunktioner, medieberedskap, räckvidd, spridning, inflytande, koordinering.
3. **Receptionspremiss**, mottagarens källkritik och mottaglighet (psykologiska förutsättningar), konkurrerande budskap, textens retoriska dimension – däribland trovärdighet och auktoritetsanspråk.

Denna indelning är en analysmodell som kommer att vara central för den fortsatta studien, men är naturligtvis grovt schematisk. De olika enheterna är i realiteten sammanflätade och ibland oseparatorbara, till exempel kan mediernas gate-keeping sättas ur funktion vid allvarliga samhällsstörningar och ersättas av så kallade *opengates* (Flodin & Sahlstrand 2005: 105).

01.2 Underlag, metod och disposition

Underlaget för denna studie utgörs av öppna källor såsom SPF och Medieberedskapsrådets samt Försvarmaktens publikationer, därutöver medievetenskaplig forskning. Tillgången på empiriskt material avseende informationsoperationer är mycket begränsad då det till stor del är sekretessbelagt och jag har omformat projektet med hänsyn till dessa omständigheter. Jag vill ändå tacka Katrin Berggren på MSB för hennes hjälp med att försöka få fram underlag från medieberedskapsrådets konsulter.

Medborgarjournalistik i dess nuvarande form är ett nytt fenomen och forskningen på området är därför något knapphändig. Diskussionen om medborgarjournalistik utgår huvudsakligen från två publicerade studier: Joyce Y. M. Nips *Exploring the second phase of public journalism* (2006) och *Citizen journalism – Global perspectives* (Allan & Thorsen, red. 2009).

Metod

Den medievetenskapliga forskningen har enligt kritiker många gånger kommit att räkna metodologisk applicering i sig som ett mått på verifierbarhet, oavsett huruvida

metodvalet har kunnat motiveras utifrån forskningsproblemet. Birgitta Höijer (2006) framhåller risken att forskare på ett osjälvständigt i allt högre utsträckning har kommit att låna lite metodik här och där för att hedra den metodologiska ansatsen. Hon sammanfattar kritiken mot medievetenskapens förfäktande av metod som premis för vetenskaplighet:

A sort of positivist methodological fundamentalism has prevailed, a preoccupation with method, to which both the content of the research and issues of relevance have been subordinated (Höijer 2006: 101).

Jag har valt att anpassa metod efter frågeställning snarare än tvärtom. Som redan nämnts har detta forskningsproblem flera sammanlänkade faktorer, varför det kräver ett brett angreppssätt. Detta innebär också att empirisk verifierbarhet får stå tillbaka för sökandet efter en vidare och mer generell syntes utifrån ett tvärsnitt igenom de befintliga forskningsområdena genom litteraturstudier. Jag ämnar inte ägna mig åt eklekticism men för att frågeställningen ska vara meningsfull krävs flera infallsvinklar och en omfångsrik analys snarare än ett mer avgränsat djupgående, vilket i kombination med otillgängligt material gör att en empiribaserad metod inte kan motiveras. Jag försöker istället triangulera olika forskningsresultat för att bygga upp den teoretiska analysmodell som presenterats ovan. I avsnittet om mottagarreaktioner gör jag dock en ansats till receptionsanalys för att belysa den retoriska dimensionen i en medborgarjournalistisk text med informationsoperativa förtecken. Tillvägagångssättet är då att analysera texternas utformning avseende meningspotential, inslag av övertalning och känslomässigt tilltal samt meningspotential (jfr. Østbye et al. 2004: 262)".

Disposition

I nästföljande avsnitt definieras de centrala begreppen för denna studie. I avsnitt tre utvecklas IO-begreppet med exempel och en teoretisk modell skisserar den informationsoperativa kommunikationsprocessen. I de därefter följande avsnitten utvecklas ovanstående analysmodell utifrån respektive "huvudgrupp". Avslutningsvis sammanställs en mer helhetlig bild av förhållandet mellan IO och medborgarjournalistik.

02 Definitioner och begreppsmässiga avgränsningar

Informationsoperationer (IO)

Riksdagen har definierat IO enligt följande:

Informationsoperationer är samlade och samordnade åtgärder i fred, kris och krig till stöd för politiska eller militära mål genom att påverka eller utnyttja motståndares eller annan utländsk aktörs information och informationssystem. Det kan ske genom att utnyttja egen information och egna informationssystem samtidigt som dessa också måste skyddas. Ett viktigt inslag är att påverka beslutsprocesser och beslutsfattande.

Det finns både offensiva och defensiva informationsoperationer. De genomförs i politiska, ekonomiska och militära sammanhang. Exempel på informationsoperationer är t ex informationskrigföring, massmediemanipulation, psykologisk krigföring och underrättelseverksamhet. (1999/2000:86; 36).

Ytterligare mål har identifierats och bedöms som särskilt känsliga, däribland finanssektorn och telekom (prop. 2001/02: 10 i Bergström 2004: 1). NATO använder samma definition, undandaget att man där endast avser påverka *beslutsfattare*, snarare än den vidare definitionen *aktörer* som även kan innefatta befolkningsgrupper och medier (Riegert 2002: 9). Den internationella begreppsbestämningen får betraktas som ganska avgränsad, vilket är en viktig anledning till att den IO-forskning som refereras i detta arbete huvudsakligen härrör ur svenska publikationer och försvarsdokument.

I likhet med andra former av informationsspåverkan såsom PR, reklam, politisk propaganda i aktiviteterna per definition inte behöver vara olagliga (Riegert 2002: 10), vilket också gör IO-begreppet svårare att identifiera och exemplifiera. Samtidigt föreligger en viktig skiljelinje, nämligen att "målet för [den informationsoperativa] aktionen inte uppfattar en förvanskad verklighet och som följd av detta fattar beslut som medför oönskade konsekvenser men som leder till fördelar för angriparen (Stütz 2005: 17f)". Informationsoperationer brukar indelas i "hårda" (tekniska) respektive "mjuka" (innehållsmässiga) attacker (Riegert 2002; Furustig 2005; Stütz 2005, Försvarsmakten 2008). Denna studie avgränsas till att enbart omfatta innehållsmässiga (psykologiska) IO, i synnerhet riktade mot medborgarjournalistiska nyhetssajter på internet; det bör

dock anmärkas att framgångsrika informationsoperationer ofta karakteriseras av samordnade psykologiska och tekniska åtgärder (Furustig 2005: 36). IO i krigssituationer kan även betecknas *informationskrigsföring*. Detta är ett separat studieområde och omfattas inte i denna studie.

Perceptionsstyrning

Enkelt uttryckt kan perceptionsstyrning eller *perception management* definieras som en omedelbar effekt av informationsoperationer, den kognitiva och känslomässiga respons man söker uppnå hos mottagaren. Kristina Riegert ger följande definition i sin begreppsdiskussion: ”Perceptionsstyrning handlar helt enkelt om att på ett intelligent sätt påverka människors ”känslor, avsikter och verklighetsbild”. Detta kan göras genom att styra information till en bestämd mottagare, eller tvärtom utestänga den tänkta mottagaren från viss information (2002: 11)”.

Gate-keeping

Ett annat centralt begrepp för diskussionen är gate-keeping, ibland benämnt *grindväkteri*, den process i vilken information väljs ut, undersöks, valideras och på annat sätt filtreras innan den publiceras av nyhetsredaktioner (Hadenius, Weibull, Wadbring 2008: 298). Genom förändrade mediestrukturer särskilt avseende basmediernas fragmentering och förskjutning mot internetsfären, har mediernas gate-keepingfunktion kommit att få en annorlunda och stundtals underordnad roll: ”The traditional idea of a gatekeeper vanishes (Singer 2006: 12)”.

Medborgarjournalistik

Medborgarjournalistik omfattar ett brett spektrum av användarproducerat nyhetsrelaterat medieinnehåll, från mikronivå såsom nyhetsbloggar till makronivå, publicering på stora nyhetssajter eller i basmedier (Mythen 2010: 48).

Medborgarjournalistiken har på kort tid etablerat sin närvaro såväl utanför som inom etablerade nyhetsmedier. Rapporteringen från tsunamikatastrofen 2004 var ett avgörande startskott även om medborgarrapportering naturligtvis förekommit tidigare. Under tsunamikatastrofen tillkom mängder av förstahandsrapporter, bilder och videospelningar från mobilkameror och allt laddades upp på bloggar och egna webbsidor. Eftersom de drabbade områdena var otillgängliga för journalister blev nyhetsbyråer helt avhängiga av denna ”amatörjournalistik” för att kunna rapportera om vad som hände i de drabbade områdena (Allan 2009: 18). På samma sätt dominerades rappor-

teringen från det jordbävningsdrabbade Haiti 2010 av medborgarproducerat nyhetsmaterial.

Basmedierna har i den mån det varit möjligt fortsatt att hålla hårt på sin redaktionella kontroll, dagordningsfunktion (agenda-setting) och gate-keeping. Samtidigt har alla nyhetsmedier insett värdet i medborgarjournalistik när den integreras i deras egen nyhetsrapportering, särskilt avseende krisrapportering (Cottle 2009: xi). Förstahandsvittnesmål och ocensurerade bilder bidrar till att dramatisera och samtidigt förmänskliga historier, väcker känslor av deltagande och samhörighet med de människor som drabbats (*ibid.*).

Det bör slutligen poängteras att termen medborgarjournalistik inte är kopplad till medborgarskap i nationalstatlig bemärkelse utan tvärtom är starkt sammanknuten med det globaliserade nätverkssamhället.

03 Informationsoperativa bakhåll

Det är lätt att tänka sig att medierna återspeglar verkligheten. Inte minst TV-nyheter har en känsla av rättframhet och äkthet, vi både ”ser” och ”hör” händelseförloppet. Trots det har vi som publik sällan möjlighet att testa mediebilder mot våra egna upplevelser, särskilt när det rör sig om händelser som äger rum långt borta. Eftersom vi konstruerar vår verklighetsbild utifrån dessa medierade bilder är vi också mycket sårbara, för en nyhetshändelse är ofrånkomligen något annat än händelsen som händelse (Findahl 2000). I medierapportering ges en händelse nyhetsvärde genom konstrueras som en historia och vinklas ur ett nyhetsperspektiv, bilder kan vara falska eller arrangerade på ett missvisande sätt. Till detta kommer en ökad användning av andrahandskällor där olika medier hämtar information från varandra, vilket kan leda till informationsmässig ”rundgång” vilket ytterligare försvårar kritisk värdering av informationen (Furustig 2005: 27).

03.1 Exempel på genomförda IO

Det finns många aktörer som vill ha ett finger med i konstruktionen av mediebild. Ibland är motivet ekonomiskt, som i ovan nämnda exempel i vilket medborgarjournalistik användes för att påverka Apples aktiekurs. Ett liknande exempel på informationsoperativt angrepp mot näringslivet inträffade år 2000 då företaget Emulex som

producerar teknik för datornätverk, utsattes för ett falskt pressmeddelande enligt vilket företagets styrelseordförande skulle avgå sedan företaget tvingats skriva om sitt delårsresultat från vinst till förlust på grund av oegentligheter i bokföringen (Furustig 2005: 80; Grice & Ard 2000). Meddelandet publicerades på presstjänsten Internet Wire och spreds därifrån till bland annat Bloomberg, Dow Jones News Service och CBS Marketwatch. Aktien sjönk på några timmar med över 57%, motsvarande 2.5 miljarder dollar.

Andra gånger kan motiven bakom informationsoperationer tyckas väl oskyldiga samtidigt som deras effekter synliggör mediernas sårbarhet för allvarlig manipulering. Genom ett intrång på TV4:s publiceringssida lyckades någon lägga ut en toppnyhet om att George W Bush låg bakom attacken mot Sveriges Irakiska ambassad (Bjerre 2004). Genom den förfalskade nyhetsbyrån TASS.Net publicerades 1997 en nyhet som fick mycket uppmärksamhet och som orsakade förvirring på Utrikesdepartementet, om att Pol Pott hade anlant till Arlanda efter förhandlingar med svenska regeringen om Potts status som politisk flykting (Furustig 2005: 54). Detta var i verkligheten ett marknadsföringsexperiment skapat av interneföretaget Bahnhof.com.

Den allvarligaste formen av mediepåverkan sker i konfliktssituationer, då perceptionsstyrning kan få avgörande konsekvenser för opinioner och konfliktsinsatser, exempelvis då CNN:s inslag som visade hur amerikanska soldater avrättades i insatsen i Mogadishu ledde till ett tillbakadragande av USA:s trupper (Furustig 2005:27). Ett annat exempel på IO är den gripande exponeringen av sjuksköterskan som vittnade inför det amerikanska senatutskottet om hur Sadam Husseins soldater stormat in på sjukhuset i Kuwait City och avdelningen för tidigt födda: ”They took the babies out of the incubators ... and left the babies to die on the cold floor (Findahl 2000: 228f). Detta vittnesmål var ett avgörande argument som president Bush använde för USA:s ingripande mot Sadam Hussein. I själva verket var flickan den kuwaitiske USA-ambassadörens dotter och händelsen konstruerad av PR-företaget Hill & Knowlton (*ibid.*).

”Attacken” mot TV4 och Bahnhofs mediekupp kan knappast räknas som informationsoperationer då syftet sannolikt *inte* var att påverka den allmänna opinionen eller särskilda nyckelpersoner, de genomfördes snarare därför att det gick (det måste finnas ett *uppsåt* till kognitiv påverkan). Exemplena ovan visar emellertid hur användandet av mediemanipulation kan iscensättas i både stor och liten skala, av myndigheter såväl som organisationer och individer. I det följande redogörs för en teoretisk modell

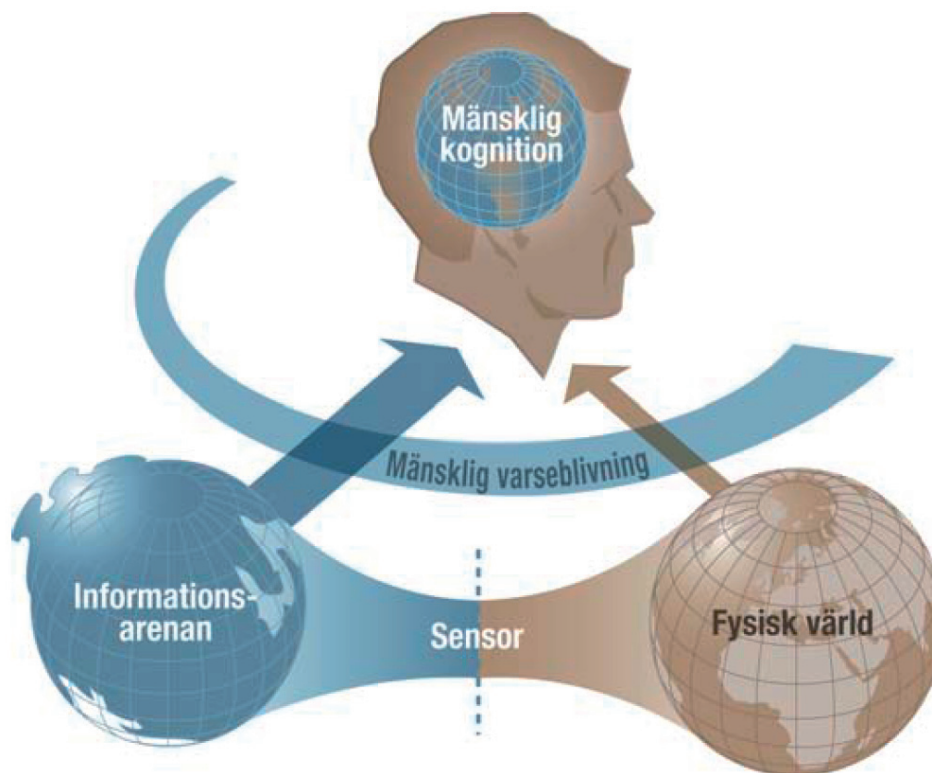
bakom den informationsoperativa processen och de huvudelement som utgör en IO, samt tänkbara motiv knutna till IO.

03.2 IO i kommunikationsmodellen

Den klassiska kommunikationsmodellen som omfattar sändare, mottagare och kanal kan på ett enkelt sätt illustrera kommunikationsprocessen bakom IO; modellen utgår delvis från Furustigs (2005) resonemang. Man kan i sammanhanget tala om *input* och *output* (Stütz 2005) för att beteckna det budskap som aktören (sändaren) vill överföra genom ett medium (kanalen) till tänkt mottagare för att uppnå en påverkan (effekt och feedback). Mediernas gate-keepingfunktion utgör vad som i den klassiska modellen benämns *brus* och kan i vissa fall kringås, mer om detta senare.

03.3 Informationsmiljön

Informationsmiljön utgör enligt Försvarmakten den omgivning i vilken ”människor och automatiserade system observerar, värderar (alt utvärderar), beslutar och agerar på information (Försvarmakten 2008: 15)”. Den är uppbyggd av tre inbördes relaterade delar: den kognitiva domänen, den fysiska världen och informationsarenan, se bild. Samtidigt som människan fäster större tilltro till direkta observationer än till indirekta



Data flödar mellan den fysiska världen, informationsarenan och mottagaren
(Försvarmakten 2008: 16).

intryck förmedlade genom kommunikationsmedier, har informationsarenan en stor betydelse för hur den fysiska världen tolkas av aktörer; den påverkar vår omvärldsbild liksom opinioner och utgör beslutsfattares underlag för beslut.

Informationsoperationer avser att förändra informationsflödet på informationsarenan vilket kan leda till både kortsiktiga och långsiktiga effekter som kan vara svåra att förutse: ”Denna påverkan kan leda till ett önskat beteende i den fysiska världen och därmed önskade effekter. Likväl kan denna påverkan leda till ett icke önskat beteende och därmed icke önskad effekt. Det är därmed viktigt att beakta den komplexitet som informationsmiljön medför ... (Försvarsmakten 2008: 15)”.

Mediematerial i form av texter, bilder och ljud filtreras genom den mänskliga varseblivningen och ges ett mentalt innehåll, vilket Stütz (2005) kallar *medvetandehåll*. Dessa individuella filter utgörs av mottagarens personliga egenskaper såsom attityder, erfarenheter och kunskaper (Försvarsmakten 2008: 16).

03.4 Motiv och beredskap

IO:s yttersta syfte är att påverka aktörers beslutsfattande (Bergström 2004). Dessa aktörer kan vara allt från politiska beslutsfattare, företagsledningar, medier till samhällsgrupper. Hans Furustig (2005) delar in potentiella angripare i motsvarande instanser, så kallade *aktörsnivåer*. Motivet bakom en informationsoperation är enligt Furustig kopplat till både angriparen och den angripnes aktörsnivå. Till skillnad från säkerhetspolitiska sammanhang där man grundar sin beredskap utifrån andra staters militära kapacitet till angrepp, är hotet från informationsoperationer mycket svårare att utvärdera: ”även den aktör som har den minsta kapaciteten, den enskilde individen, mycket väl kan ha förmåga att allvarligt störa och skada högre nivåer, såsom företag, organisationer och myndigheter (Furustig 2005: 52)”. Furustig ger följande exempel på IO-typer kategoriserade utifrån aktörsnivå, vilket visar det breda spektrat av potentiella mål och motiv:

Mål	Exempel	Aktörsnivå
Påverka konkreta beslut eller beslutsautonomi i viss fråga.	Skapa beslutsburar för politiker genom att provocera opinionen via medier och demonstrationer.	Stat
Sänka tilltro till viss ledare.	Svartmålning via medier, rykten och demonstrationer.	Stat
Sänka förtroende för produkter. Försvåra marknadsföring.	Ryktesspridning vid försäljning av vapensystem. Svartmålning vid introduktion av ny produkt. Illegal informationsinhämtning inför offertgivning.	Konkurrerande företag
Sänka förtroendet för myndigheter och statsledning.	Störa infrastrukturen (energi, tfn, bank, data). Störa utbetalningar (bidrag, pension, lön, postgiro, bank, börs).	Extremister
Ekonomisk vinning.	Valutaspekulation med stöd av utspel i medier. Förhandskunskap. Försäljning av känsliga produkter via nätet och med stöd av medier. Stöld av värdefull information. Stöld av identitet.	Organisation Individ
Egennyttja.	Manipulera databas eller webbsida.	Hacker
Hämnd.	Intrång i datanät och ryktesspridning.	Anställd Cracker
Förstöra och skada.	IT-angrepp. Destruktion. Uppföljning av aktivistaktioner i medier.	Stat Extremist Särorganisation Cracker
Uppnå fördelar under förhandling.	Blockera eller fördröja kunskap. Överdriva styrka. Underskatta styrka.	Företag Organisation Stat
Beroende av perspektiv kan målen uttryckas på helt olika sätt.	För att ge spridning och nå målgrupperna är medierna kanal.	Alla nivåer kan i princip skada varje annan nivå.

Furustig 2004: 54.

04 Kontextuella premisser

Det finns generellt sett dåligt skydd mot informationsoperationer i samhället, dels därför att angrepp är tekniskt svåra att spåra, dels därför att internet gör nationella lagstiftningar verkningslösa (Stütz 2005: 19). Därtill har medielanskapet förändrats kraftigt genom globalisering och ökad marknadsorientering (se nästa avsnitt). Detta har lett till nya journalist- och redaktörsroller och en förhandlad gate-keepingfunktion. Därmed återstår allmänhetens källkritik och förmåga att genomskåda försök till åsikts-

påverkan, som riskerar att påverkas negativt av att informationsarenan blir en alltmer dominerande del av vårt medvetandehåll. I takt med att en alltmer information medieras som indirekta intryck blir vi mer beroende av kommunikatörens (exempelvis journalistens eller expertkommentatorns) uttolkning av verkligheten. Detta förutsätter en viss träning i kritiskt och självständigt tänkande och en förmåga att själv bedöma trovärdighet, men, frågar Olle Findahl (2000): ”Kan man utbilda publiken i kritiskt tänkande?”.

Den snabba teknikutvecklingen har också medfört att ett ökat informationsflöde och ”mängden stimuli från en outtömlig medievärld växer och växer (Stütz 15)”. Enligt Stuart Allan (1999) går vi mot ett ”nyhetsmättat” samhälle där journalistiken rör sig mot ”infotainment” vilket kan leda till att publicistiska ideal förändras. Sammantaget skapar dessa faktorer oundvikligen nya informationsmässiga sorteringsproblem (Furustig 2005: 26) och försvårar ytterligare mottagarens möjligheter till kritiskt tänkande.

Problemet med informationsöverflöde ställs naturligtvis på sin spets i händelse av akuta samhällskriser då både journalistens och publikens källkritik och informationsfiltrering påverkas. Redaktionernas gate-keeping kan under det skedet tvingas släppa igenom stora mängder information utan sedvanlig granskning, benämnt *opengates* (Flodin 1980 i Flodin & Sahlstrand 2005: 105).

05 Mediala premisser

It is difficult, indeed dangerous, to underestimate the huge changes this revolution will bring or the power of developing technologies to build and to destroy – not just companies but whole countries (**Rupert Murdoch 2006**).

05.1 Ett nytt medielandskap

Basmedierna – tv, radio och tidningar – har tappat sitt informationsmonopol till förmån för interaktiva konvergensmedier. I NORDICOMs Mediebarometer 2009 (Carlsson, red. 2010) konstateras att internetbaserade medier blir fortsatt starkare medan intresset för traditionella nyheter minskar. Medielandskapet förändras både på ett teknologiskt och strukturellt sätt; Stig Hadenius et al. (2008: 214f) identifierar ett antal förändringsprocesser:

- Framväxten av storskaliga mediekoncerner som omfattar flera medieformat.

- Framväxten av små medieföretag utan stora produktionsapparater som utmanar koncernerna.
- Globaliserade medier: framväxten multinationella medieföretag.
- Konvergens: svårare att skilja på olika typer av medier.
- Ökad konkurrens med ökad marknadsorientering som följd.
- Medieinnehåll med global räckvidd: både medieföretag och privatpersoner kan kommunicera med en global publik.
- Kommersialisering av medieområdet, regelsystem som tidigare styrt ägande har luckrats upp, public service-monopolen har brutits.

Till detta kan även inräknas en förskjutning mot *infotainment* och ett förändrat tidsperspektiv beträffande nyhetsrapportering, *realtidsrapportering* eller *instant news*.

05.2 Interaktivitet, konvergens och "produsage"

Mot denna bakgrund kan vi förstå de innehålls- och produktionsmässiga förändringar som nyhetsmedier genomgår. Tre begrepp är särskilt användbara i sammanhanget: interaktivitet, konvergens och "produsage" (Cover 2006 i Channel 2010). Interaktivitet betyder i sammanhanget tvåvägskommunikation i medier, där användaren får ett visst mått av redaktionell kontroll över medietexten i motsats till den klassiska modellen sändare-mottagare. Mediekonvergens innebär en omfattande förändring i hur medieföretag arbetar liksom för deras samverkan med medieanvändarna. Genom konvergens sammanförs olika medieformat och innehållsgränser som skapas av separata medieproducenter (Deluze 2009: 260), som exempel kan nämnas Sveriges Radios programutbud som till stor del har lagts ut på fristående produktionsbolag. Medborgarjournalistik kan ses som ett uttryck av konvergenskulturens betydelse för nyhetsproduktion (*ibid.*). Konvergens har en nära anknytning till det sätt på vilket medier inom en koncern samverkar genom att sampublicera nyhetsrapportering (s.k. *kloning*) och dela nyhetsinformation mellan redaktioner. Full konvergens innebär i detta sammanhang att olika medier både insamlar, producerar och publicerar nyhetsmaterial tillsammans (Channel 2010: 7).

Begreppet "produsage" har myntats av Axel Bruns (2008, i Channel 2010: 8) och är en benämning av det nya och framtida medieinnehållet som präglas av samverkan, kreativitet samt ett journalistiskt perspektiv med lokal förankring. Drivkraften bakom

produsage är enligt Bruns en kontinuerlig utvidgning av medieinnehållet för att förbättra, fylla ut och nyansera det. Denna bild överensstämmer väl med min analys av Nyhetsverket och CNN iReport, där det av innehållet med tydlighet framgår att användarnas drivkraft är samverkan, personlig (ofta subjektiv) nyhetsrapportering och förväntan på feedback i form av diskuterande kommentarer.

05.3 Medborgarjournalistik och gate-keeping

Joyce Nip (2006: 216ff) typologiserar fem journalistiska modeller som skiljer sig åt avseende gate-keeping och ”medborgardelaktighet”. I *traditionell journalistik* utför journalisten yrkesmässig gate-keeping. I s.k. *offentlig journalistik* (public journalism) samverkar journalister med medborgare/läsare för att sätta nyhetsagendan samtidigt som journalisten fortfarande är gate-keeper i nyhetsrapporteringen. Det tredje typfallet är *interaktiv journalistik*, utan tvekan den för närvarande vanligaste formen av användardeltagande i svenska onlinemedier. Här uppmanas läsaren att bidra med feedback till journalisten och att kommentera nyhetsinnehållet. *Medverkande journalistik* (participatory journalism) respektive *medborgarjournalism* (citizen journalism) präglas båda av att icke-journalister producerar och publicerar nyhetsmaterialet, och i den mån gate-keeping förekommer görs detta av andra användare. Enligt Nips definition urskiljer sig medborgarjournalistik av att hela nyhetsmediet (t.ex. nyhetsblogg) är medborgarproducerat medan medverkande journalistik publiceras av medborgare på samma nyhetsmedium som traditionell journalistik, exempelvis CNN iReport.

Det råder ingen tvekan om att traditionell gate-keeping förskjuts och att detta i förlängningen innebär att journalistrollen är satt i förändring (Singer 2006; Overholser 2006). Traditionellt sett har journalisten styrts av publicistiska ideal, där objektivitet liksom kritisk granskning av faktauppgifter har varit en naturlig del i arbetet. Medborgarjournalister är inte begränsade av sådana krav. Då användarskapat innehåll i allt högre utsträckning integreras i etablerade mediers nyhetsrapportering ställer detta ökade krav på journalistens trovärdighet och yrkesmässighet. Singer (2006:3) uppmanar till ett nytt journalistiskt förhållningssätt som hon kallar “socially responsible existentialist”. Geneva Overholser betonar att journalisten måste samverka med medborgarjournalister för att skapa ett gemensamt och förenklat publicistiskt förhållningssätt:

In the old world, traditional media used to be the gatekeepers, the fact is those gates have been torn down, we have to figure out how to use the new tools

of new media and how to work with citizens who are producing this kind new journalism. (Overholser, 2006).

06 Receptionspremisser

I följande avsnitt studeras mottagarens påverkbarhet; med mottagare menas här den aktör eller målgrupp som det informationsoperativa budskapet är ämnat till. Det kan vara privatpersoner, beslutsfattare eller anställda inom medieföretag. Det finns en rad faktorer som påverkar mottagligheten – jag har valt att kalla dessa *receptionspremiss*er. Låt oss för enkelhetens skull indela dessa i psykologiska, textuella och kontextuella premisser. Kontextuella premisser har redan behandlats ovan, de mest avgörande är informationsflöde och sorteringsproblem samt publikens förmåga till kritisk tolkning.

06.1 Psykologiska principer för IO

Det finns ett flertal psykologiska principer för hur människor hanterar information och dessa kan utnyttjas för att manipulera vår verklighetsbild vid informationsoperationer (Furustig 2005: 40). Några är sannolikt mer styrande och skisseras nedan.

Tidigare erfarenheter

Ny information värderas och tolkas genom att först jämföras mot våra tidigare erfarenheter. Sådan information som passar in med våra tidigare erfarenheter har vi lätt att ta till oss samtidigt som vi försöker sortera bort den information som går emot våra förutfattade meningar. ”Genom att antyda en gemensam referensram, exempelvis genom ordval och minnesreferenser, kan en sändare skapa överdrivet positiva eller negativa attityder hos mottagaren (Furustig 2005: 40)”. I ett tidigt skede av Gulfkriget deserterade 87 000 irakiska soldater till koalitionen efter en amerikansk perceptionsstyrningskampanj som en del av den psykologiska krigsföringen, i vilken man lyckades konstruera en känsla av gemenskap genom att anspela på irakiska referenser samtidigt som man framställde Hussein som ansvarig för kriget. I 29 miljoner flygblad framställdes allierade soldater med långa skägg (ett uttryck för tillit i irakisk kultur) och en fruktskål med bananer (en stor delikatess i Irak, erbjöds som gåva till desertörer) medan man avlägsnade varje spår av röda färger då dessa signalerar fara i irakisk kultur (Denning 1999: 7). Irakernas psykologiska krigsföring var mindre lyckad just därför att man inte förstod amerikansk kultur. Man använde en kvinna kallad ”Baghdad

Betty” för att sända budskap riktade till amerikanska trupper. Baghdad Betty varnade bland annat för att deras flickvänner i männens frånvaro hemma i USA skulle ha sex med Tom Cruise, Tom Selleck och Bart Simpson (*ibid.*, 8).

Ösäkerhet och försvarsmekanismer

Vi väljer i viss mån själva vilka intryck som ska registreras och hur vi minns dem och skapar därmed en känsla av kontroll. Genom undermedvetna försvarsmekanismer omtolkas sådana intryck som skapar osäkerhet och oklarhet genom s.k. *kognitiv dissonans* (Furustig 2005: 40f). I informationsoperationer kan sändare försöka underbygga känslan av säkerhet eller osäkerhet hos mottagare.

Tillit

Vår tillit till avsändaren är avgörande för hur uppmärksamma vi är på vad de har att säga. Lars-Erik Warg (2000) kopplar detta till kongitionspsykologiska strategier och framhåller att vi ofta har svårt att utvärdera huruvida något är rimligt eller inte eftersom vi omöjligtvis kan ha personlig kunskap om alla förhållanden: ”I sådana situationer är det ”budbärarna” man tenderar att koncentrera sig på (Warg 2000: 59) . Det finns ett antal faktorer som bestämmer tillit och trovärdighet, varav samtliga måste föreligga: *engagemang* hos parterna är ett av de viktigaste fundamenten för tillit, vilket i sin tur är kopplat till avsändarens objektivitetsanspråk (*ibid.*, 62). Likaså måste avsändaren besitta kompetens och visa omsorg. Slutligen måste det föreligga en viss *förutsägbarhet* genom ett någorlunda enhetligt beteende.

Uppmärksamhetsmönster

Vi uppmärksammar ofta det som sticker ut, det som avviker och har rumslig och tidsmässig påtaglighet, och det är dessa händelser som ges nyhetsvärde (Furustig 2005: 41). Detta kan utnyttjas för att undanhålla information (genom att öka det mediala ”bruset” och skapa informationsöverskott) eller omdirigera mottagarens uppmärksamhet (*ibid.*).

06.2 Textuella premisser

Här fokuseras på element i det informationsoperativa budskapet och hur dessa inverkan på mottagligheten. Med ”text” avses *innehåll*, det kan röra sig om vilket som helst medium. Nyheter förstås här som en argumenterande diskurstyp som kan förstås ge-

nom retorisk analys (jfr. Østbye et al. 2004: 82ff). “Att försöka analysera nyheter som retorik kan förefalla lika missvisande och meningslöst som om man skulle påstå att vetenskapliga texter är retoriska /.../ [men] båda är mänskliga verksamheter med syfte att påverka och förändra (Mral i Ekström & Larsson 2000: 151)”. För att förstå texten är det väsentligt att samtidigt förstå texten mot bakgrund av dess sammanhang, dess kontext, i vidare bemärkelse de nya mediernas journalistik i relation till basmediernas, dessa mediers presentationsform, rumsliga och tidsliga aspekter, vilket diskuterades i avsnitt 4.

Trovärdigt budskap

För att effektivt kunna ”nä ut” med ett budskap måste texten upplevas som trovärdig. Detta är kopplat till mottagarens *förtroende* för avsändaren. Begreppet definieras i Warg (2000: 61) som ”upplevelse av ”good will” när det gäller att sammanställa information. Om vi anknyter detta till medborgarjournalistik gör denna just anspråk på ”good will”, förvisso subjektiv men i sin essens en ”demokratisk röst” som utgår från gräsrotsnivån. Den andra aspekten handlar om den aristoteliska betydelsen av trovärdighet, textens *etos*. Detta innehållsmässiga element utvecklas i fallstudien nedan, som också exemplifieras hur trovärdighet kan uppnås genom att ”låna” tillit från en annan avsändare, i det här fallet CNN.

06.3 Fallstudie

CNN startade iReport 2006 och nyhetsajten har sedan starten haft gott anseende. Över 350 000 användare publicerar alternativa nyheter, ofta med lokal förankring men också huvudnyheter som publiceras på CNN.com eller blir del av CNN:s nyhetssändning (Channel 2010: 20). CNN beskriver sin målsättning med iReport:

CNN iReport is an invitation to help shape what CNN covers and how. Every day, people across the world share stories of the events happening near them and personal opinions about issues in the headlines. And every day, the CNN iReport community helps to tell CNN which of those iReports should become part of global news coverage on CNN.

At CNN we believe that looking at the news from different angles gives us a deeper understanding of what’s going on. We also know that the world is an amazing place filled with interesting people doing fascinating things that don’t

always make the news.

En användarpublicering den tredje oktober 2008 kom emellertid att skapa kontrovers och utsätta själva konceptet medborgarjournalistik för hårt ifrågasättande från mediasfären. Tidigt på morgonen strax efter Wall Streets öppnande publicerades följande nyhet av en iReport-användare:

[1]Steve Jobs was rushed to the ER just a few hours ago after suffering a major heart attack. [2]I have an insider who tells me that paramedics were called after Steve claimed to be suffering from severe chest pains and shortness of breath. [3]My source has opted to remain anonymous, but he is quite reliable. [4]I haven't seen anything about this anywhere else yet, and as of right now, I have no further information, so I thought this would be a good place to start. [5]If anyone else has more information, please share it.

Följderna av denna nyhet som publicerades blev mycket påtagliga, inte minst därför att Steve Jobs hälsa hade varit i fokus sedan han några år tidigare behandlats för bukspottscancer. Apples aktie stupdök på några minuter till den lägsta nivån på 17 månader, motsvarande fem miljarder dollar i marknadsvärde (Allan & Thorsen 2009: 3).

Arnold Kim (2008, i Sandoval 2008) menar att det inte handlade om ett misslyckande för medborgarjournalistiken. Det var enligt honom inte artikeln i sig som orsakade kursfallet utan det faktum att artikeln citerades på en flera stora nyhetsbloggar som i sin tur refererade till CNN iReport och därigenom ”lånade” CNN:s trovärdighet. Exempelvis publicerade Silicon Alley Insider följande rubrik drygt en timme senare: ”Apple’s Steve Jobs Rushed To ER After Heart Attack, Says CNN Citizen Journalist (Sandoval 2008).” Således kan man dra slutsatsen att spridningseffekten är ett av de allvarligaste hoten om medborgarjournalistik används för informationsoperationer.

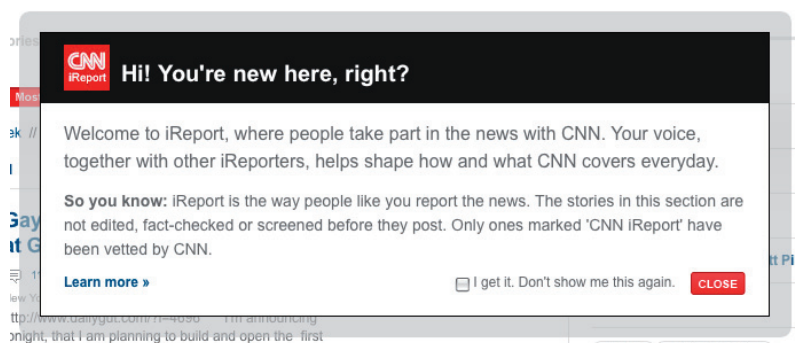
CNN har gjort ansträngningar dels för att undvika en liknande händelse i framtiden, dels för att gardera sig från samma massiva kritik i händelse av att det ändå skulle inträffa. Nya besökare informeras om att nyheterna på sidan producerats av användare och att CNN inte har gjort någon faktakontroll undantaget de artiklar som har markerats med en särskild CNN-logotyp.

Textanalys

Man kan denna nyhetsartikel utläsa flera komponenter utifrån retorikens helhetssyn på

kommunikation och samspelet mellan dess tilltal till förnuft och känslor. Två centrala frågeställningar i denna retoriska analys är 1) huruvida texten i sin retorik kan sägas göra anspråk på samma auktoritet och tolkningsföreträde som redaktionell journalistik (jfr. Mral i Ekström & Larsson 2000: 158). Den andra och mer övergripande frågeställningen är huruvida medborgarjournalistiska texter enklare kan skapa känslomässigt engagemang (*movere*) eller mer specifikt, illusionen av gemenskap med läsaren, en vi-känsla grundat på att skribenten är (eller utger sig för att vara) en del av publiken/mottagarsidan. Brigitte Mral menar att “Om man har lyckats skapa ett “vi”, har man lyckats övertyga, gjort sin egen övertygelse till publikens och kan räkna med att den tänker och handlar i önskad riktning (Ekström & Larsson 2000: 159)”.

Man slås omedelbart av textens direkta tilltal då författaren skriver ur jag-perspektiv. Författaren gör inga anspråk på auktoritet och relativt små anspråk på ethos; författaren besitter uttryckligen inte förstahandskunskaper om händelsen utan överför påstådd trovärdigheten (3) från sin egen ”anonyma” källa. Återigen kan trovärdighet och tillit lånas, för man kan nog utgå från att mottagaren ställt högre krav på avsändarens trovärdighet om han själv hade besuttit förstahandsuppgifterna. Texten gör i min mening likaså inget större anspråk på saklighet i sitt resonemang. I den första meningen (1) görs gällande att Steve Jobs har drabbats av en allvarlig hjärtattack men den uppgif-



ten upplevs som spekulativ då författaren inte gör några belägg för detta påstående. Samtidigt blir nästa påstående (2) mer trovärdigt, och kan leda mottagaren att tro att (1) helt enkelt var avsändarens spekulationer, som förvisso kan vara mycket sannolika med tanke på att symptomen verkar vara typiska för hjärtattack. Resonemanget kan leda till en tankefälla där uppgifterna plötsligt får oförtjänt trovärdighet.

Till detta kommer textens förtroendeingivande *pathos* vilket tycks skapas genom den textens anspråkslöshet. Författaren ger sken av att vilja underdriva sin källas trovärdighet genom att använda uttrycket ”quite reliable” (3), samtidigt som läsaren vet

att man sällan kan göra en så neutral bedömning gällande trovärdighet från direkta källor – antingen litar man på uppgitslämnaren eller så gör man det inte, gråzoner är ovanligare. Samtidigt finns ett tydligt engagemang i texten som riktar sig till övriga användare för hjälp med att få fram mer information (5). Därmed finns ett tydligt känslomässigt tilltal och gemenskapstänkande vilket i förlängningen naturligtvis är ett led i skapandet av tillit hos mottagaren.

07 Avslutande diskussion

Det framgår tydligt att medborgarjournalistiken är kopplad både till förändrade medievänor, nya mediestrukturer och tekniska förändringar. Internet har ställt höga krav på traditionella medier avseende deras anpassning. Medieanvändare har ställt höga krav på medier att leverera innehåll ”on demand”, anpassat efter individens tycke och livsrytm (Hadenius, Weibull, Wadbring 2008: 396). Resultatet har blivit en ny redaktionell process där nyheter delvis produceras av publiken. Sådant material kan ha ett mycket högt nyhetsvärde, särskilt när det handlar om förstahandsrapporter eller ljud- och bildupptagningar från katastrofområden, vilket också innebär att det får en snabb och omfattande spridning mellan olika medier. En betydligt hårdare konkurrens mellan mediebolag i samband med kravet på ”instant news” innebär också att den källkritiska bedömningen i många fall måste frångås, en belägenhet som kan missbrukas av den som vill genomföra informationsoperationer. Ytterligare en riskfaktor är mediekonvergens, där olika medier ”lånar” information och delar källor med varandra, vilket i förlängningen leder till ökad spridningseffekt, även om budskapet i fråga endast har passerat *en* redaktions gate-keeping.

Allmänheten har av allt att döma lägre förtroende för nyheter på internet än i basmedier och mindre förtroende för medborgarjournalistik än traditionell journalistik. Man har samtidigt vant sig vid att alltmer behöva behöva förlita sig på medierade informationskällor för att konstruera sin verklighetsbild. Ett stort informationsflöde gör det lättare att kringgå gate-keeping men kan också göra det lättare att nå fram med ett falskt budskap såvida man ger det nyhetsvärde. Ett extremt exempel är samhällskriser eller när nationell säkerhet är hotad, exempel från denna studie visar att medborgarjournalistik blir särskilt framträdande i just dessa sammanhang.

En annan tentativ slutsats är att informationsoperationer i medborgarjournalistiska sammanhang kan få en särskilt stor mottagareffekt genom att härma det medborgar-

journalistiska formspråkets gräsrotsperspektiv, gemenskapstänkande och anspråkslösa tilltal.

Det finns samtidigt en annan sida av medborgarjournalistiken och som har motsatt effekt på möjligheterna att sprida manipulerad information. Medborgarjournalistiken har nämligen också en demokratisering av journalistiken genom att allmänheten får delta i den offentliga diskussionen, liksom att kunna erbjuda fler observationer av händelser än vad som rapporteras av medier. På ett mer övergripande plan kan medborgarjournalistik rentav generera kunskap och medvetande hos allmänheten, ett samhälle mer villigt att lyssna på olika röster.

08 Källförteckning

Allan, Stuart (2000). *News culture*. Buckingham/Philadelphia: Open University Press.

Allan, Stuart och Thorsen, Einar (2009). I Allan, Stuart och Thorsen, Einar, red. *Citizen journalism: Global perspectives*. Vol. 1 av Global crises and the media. New York: Peter Lang Publishing.

Bergström, Mats (2004). *Informationsoperationer mot näringslivet – hot mot nationell säkerhet?* Stockholm: Försvarshögskolan.

Bjerre, Lisa (2004). *TV4:s nyhetssajt hackad*. (Elektronisk) I Internetworld 2004-04-22. Tillgänglig: <http://www.idg.se/2.1085/1.53597> (2010-07-22).

Carlsson, Ulla, red. (2010) *Nordicom – Sveriges mediebarometer 2009*. Göteborg: Nordicom.

Castells, Manuel (2000). *The rise of the Network society*. Vol. 1 av The information age: Economy, society and culture. 2:a uppl. Malden: Blackwell Publishing.

Channel, Amani (2010). *Gatekeeping and citizen journalism: A qualitative examination of participatory newsgathering*. (Elektronisk) Department of Mass Communications, College of Arts and Sciences, University of Florida.

Tillgänglig: <http://www.slideshare.net/amanichannel/gatekeeping-and-citizen-journalism-a-qualitative-examination-of-participatory-newsgathering> (2010-08-13).

Cottle, Simon (2009). Series editor's preface i Allan, Stuart & Thorsen, Einar, red. *Citizen journalism: Global perspectives*. Sid ix-xii. Vol. 1 av Global crises and the media. New York: Peter Lang Publishing.

Dahlgren, Peter (1995). *Television and the public sphere – Citizenship, democracy and the media*. London: Sage.

Deluze, Mark (2009). *The future och citizen journalism*. I Allan, Stuart och Thorsen, Einar, red. *Citizen journalism: Global perspectives*. Vol. 1 av Global crises and the media. New York: Peter Lang Publishing.

Denning, Dorothy E. (1999). *Information warfare and security*. Massachusetts: Addi-

son-Wesley.

Ekdahl, Mats & Wigstrand, Hans (2006). *Detta är medieberedskap – ett porträtt av Mediernas beredskapsråd*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.

Ekdahl, Mats, Lindmark, Göran och Stütz, Göran (2004). *Informationskriget styr vår verklighet*. (Elektronisk) Framsyn nr 4 2004. Tillgänglig: Totalförsvarets forskningsinstitut, <http://www.foi.se> > Publikationer > Tidningen Framsyn (2010-08-13).

Eriksson, Göran (2000). Receptionsanalys. I Ekström, Mats & Larsson, Larsåke (red.) *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Findah, Olle (2000) Kan vi lita på medierna? Om medierapporteringen i krigsliknande situationer. I Lidskog, Rolf, Nohrstedt, Stig Arne, Warg, Lars-Erik, red. *Risker; kommunikation och medier – En forskarantologi*. Lund: Studentlitteratur.

Flodin, Bertil och Sahlstrand, Anders (2005). *Mediers sårbarhet – En studie om konsten att mäta mediers förmåga att möta påfrestningar*. I Berggren, Katrin (red.). *Mediers beredskap – Informationsoperationer och mediers sårbarhet*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.

Furustig, Hans (2005) *Informationsoperationer via medier*. I Berggren, Katrin (red.). *Mediers beredskap – Informationsoperationer och mediers sårbarhet*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.

Försvarsmakten (2008). *Försvarsmaktens handbok informationsoperationer*. Stockholm: Försvarsmakten.

Grice, Corey och Ard, Scott (2000). *Hoax briefly shaves \$2.5 billion off Emulex's market cap*. (Elektronisk) I Cnet News 2000-08-25. Tillgänglig: <http://news.cnet.com/2100-1033-244975.html> (2010-08-01).

Hadenius, Stig, Weibull, Lennart och Wadbring, Ingela (2008). *Massmedier – Press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. 9:e uppl. Stockholm: Ekerlids Förlag.

Hedquist, Rolf (2002). *Trovärdighet – En förutsättning för förtroende*. Rapport 182. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.

Harutyunyan, Shushan Blansh (2009). *User generated vs. journalism*. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.slideshare.net/blansh/user-generated-vs-journalism>

(2010-08-13).

Höijer, Birgitta (2006). *Are we as attentive to method as we should be?* I Carlsson, Ulla, (red.). Nordicom Review 27, 1/2006. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.nordicom.gu.se/> > Publikationer > Tidsskrifter > Nordicom Review (2010-07-22).

Mral, Brigitte (2000). Retorikanalys. I Ekström, Mats & Larsson, Larsåke (red.) *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Murdoch, Rupert (2006). *The Dawn of A New Age of Discovery: Media 2006*. (Elektronisk) Speech by Rupert Murdoch at the Annual Livery Lecture at the Worshipful Company of Stationers and Newspaper Makers. Tillgänglig: http://www.newscorp.com/news/news_285.html (2010-08-10).

Mythen, Gabe (2010). *Reframing risk? Citizen journalism and the transformation of news*. (Elektronisk). I Journal of Risk Research, 13:1 45-58. Tillgänglig: <http://dx.doi.org/10.1080/13669870903136159> (2010-08-01).

Nip, Joyce Y M (2006). *Exploring the second phase of public journalism*. (Elektronisk) Journalism Studies vol 7 nr 2 sid 212-236. Routledge. Tillgänglig via Elin (2010-08-13).

Overholser, Geneva (2006). *Action steps: Ensuring that journalism in the public interest survives*. (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.genevaoverholser.com/> (2008-10-19).

Regeringen (2000) Proposition 1999/2000:86. *Ett informationssamhälle för alla*.

Riegert, Kristina (2002). *Kampen om det kommunikativa rummet – Informationskrigföring under Kosovokonflikten 1999*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.

Sandoval, Greg (2008). *Who's to blame for spreading phony Jobs story?* (Elektronisk) I CNet News 2008-10-04. Tillgänglig: http://news.cnet.com/8301-1023_3-10058410-93.html (2010-08-01).

Siegler, M G (2008). *If Apple sues CNN's iReport, it won't be over the "i"*. (Elektronisk) SocialBeat, 3 oktober. Tillgänglig: <http://social.venturebeat.com/2008/10/03/if-apple-sues-cnns-ireport-it-wont-be-over-the-i/> (2010-08-13).

Singer Jane B. (2006). *The socially responsible existentialist – A normative emphasis*

for journalists in a new media environment. (Elektronisk) Journalism Studies vol. 7 nr. 1 sid 2-18. Tillgänglig via Elin (2010-07-20).

Stütz, Göran (2005). *Informationsoperativa bakhåll?* I Berggren, Katrin (red.). Mediers beredskap – Informationsoperationer och mediers sårbarhet. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.

Styrelsen för psykologiskt försvars Risk- och sårbarhetsanalys av mediesektorn 2008 (2008). Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.

Warg, Lars-Erik (2000). *Tillit och trovärdighet i riskkommunikation.* I Lidskog, Rolf, Nohrstedt, Stig Arne, Warg, Lars-Erik, red. *Risker, kommunikation och medier – En forskarantologi.* Lund: Studentlitteratur.

Østbye, Helge, Knapkog, Karl, Helland, Knut och Larsen, Leif Ove (2004). *Metodbok för medievetenskap.* Malmö: Liber.